

MORALNO SEGREVANJE

Žiga Valetič

Prvo desetletje tega stoletja je prineslo silovit razmah naravoslovne esejistike, okoljevarstvenih dokumentarcev in antiutopičnih igranih filmov.

Okoljevarstvena gibanja so prvi širši zalet dobila v hipijevski kontrakulturi sedemdesetih let, ko so se pomešala z duhovnimi, glasbenimi in političnimi gibanji tistega časa. Vse, kar je v politično burnih osemdesetih in devetdesetih ostalo od tega zagona, je bil aktivizem, ki se je le občasno prebil na politično agendo ter v medije: ob Svetovnem vrhu v Riu leta 1992, ob dokaj usklajenem globalnem ukrepanju spričo ozonske luknje, ob vzponu Zelenih v Nemčiji ali ob delnem zmanjšanju obsega težke industrije in koncentracije nevarnih delcev v zraku. Danes mrgoli zelenih vprašanj, v tem stoletju pa je najbolj sporno t. i. globalno segrevanje, ki še vedno buri strokovne kroge, razceplja nejeverno javnost in vznemirja oportunistično politiko.

Sodim med ljudi, ki so jih argumenti znanstvenikov prepričali v antropogeni izvor globalnega segrevanja, a ohranjam kanček upanja, da se motijo. Čeprav upanje umira zadnje, me ni spreobrnil niti Mišo Alkalaj, ki je v svoji novi knjigi natančno pojasnil, zakaj verjame, da se Zemlja pravzaprav ohlaja, in kot je povedal na novinarski konferenci, bi sam raje videl, da bi se segrevala. Sicer ni povsem jasno, čemu, a vse skupaj vendarle kaže na množico vsesplošnih razkorakov pri témah, ki zadevajo nič manj kot preživetje in dobrobit sodobnih človeških civilizacij.

Razprava o podnebnih spremembah in globalnemu segrevanju se je začela v osemdesetih letih, v močno populistične vode pa je zašla, ko je nekdanji ameriški podpredsednik Al Gore po nekaj letih okoljevarstvenih predavanj posnel dokumentarni film *Neprijetna resnica*. Ob bok mu je postavil knjigo ter prejel tako oskarja kot tudi Nobelovo nagrado za mir. Toda dejstvo, da je tako visok politik postal najvidnejši oznanjevalec navidez apolitične teme (odnos do narave in do lastne prvobitnosti), je kasnejši razpravi povzročilo nekaj nepopravljive škode. Goru je pravzaprav težko očitati politično preračunljivost, saj je bil ob premieri filma poraz v predsedniški tekmi z Bushem že za njim, »resnica«, ki jo je oznanjal, pa vsestransko neprijetna. V luči njegovega eko-prvenca *Na poti k ravnovesju* (1992) bi kvečjemu lahko rekli, da je v svoj film vložil ves tihi gnev spričo osuplosti, da se celo tedaj, ko se vzpneš tik pod politični Olimp, ne da vplivati na večjo okoljsko osveščenost pri sodelavcih ali splošni populaciji. In točno ta nemoč se je pokazala kot izredno potentna vsebinske niša, nalašč za kulturni preboj.

Gore je v *Neprijetni resnici* zagrešil nekaj vsebinskih pretiravanj, ki jih je dodobra prevetрил v naslednji knjigi *Our Choice* (2009) ter obenem ponudil konstruktivne rešitve za odprte okoljske izzive, te pa se medijem več niso zdele tako zanimive kot prvotna kontroverznost. Toda duh je ušel iz svetilke in ideje niso prišle v javnost samo preko velikopoteznih osveščanj ala giganstski koncert Live Earth (2007) in preko mediageničnih osebnosti tipa Leonardo DiCaprio (dokumentarni film *Pet pred dvanajsto*) ter Cameron Diaz, temveč je začel nastajati dolg niz filmov in knjig, ki Gorovega početja niso posnemali, temveč so se, naslanjajoč se na pestra dejstva, izkušali v bistrourni asociativnosti, adrenalinskih špekulacijah, kataklizmičnih svarilih in nazornih prikazih tistih problemov, ki jih pogojno že danes lahko uvrstimo med posledice globalnega segrevanja.

Pojavili so se neodvisni misleci, ki so svojo karizmo podredili različnim vidikom segrevanja (in njegovega zanikanja), svoje pa so dodali tudi filozofi in drugi tlorisni esejisti. Mark Lynas je skušal dognati, kakšen bi bil svet, če bi se segrel za šest stopinj, stopinjo po stopinjo; ob zadnji ledeni dobi naj bi bilo globalno ozračje hladnejše ravno za toliko, segrevanje kot tako pa v geološki zgodovini tudi ni izrecna novost. Alan Weismann je teoretiziral o tem, kaj bi se zgodilo s planetom, če bi ga ljudje zapustili, nazorno, s pomočjo računalniških simulacij pa so se enake tematike lotili ameriški

televiziji. Britanec George Monbiot je problem globalnega segrevanja naslovil najbolj neposredno in se s svojim aktivističnim, predavateljskim ter esejističnim delovanjem že ničkolikokrat spravil v resne osebne težave. Svojo knjigo je v Slovenijo prišel predstaviti z vlakom. Nikakor ne smemo mimo očeta zamisliti o živem planetu Gaji, Jamesa Lovelocka, ki ne dvomi ne o urgentnosti današnje situacije ne o verodostojnosti poročil IPCC-ja. Njegovi izračuni, ki jih v značilnem modrostnem tonu spet esejistično niza v knjigi iz lanskega leta, so še bistveno bolj alarmantni od IPCC-jevih, toda okoljevarstvenim aktivistom se je večkrat zameril s kompromisnim mnenjem, da se del rešitve skriva v jedrski energiji.

Velik kos problemov, o katerih govorijo omenjeni avtorji, odpade takoj, ko začneš verjeti, da globalno segrevanje ni človeškega izvora ali da se dogaja kar globalno ohlajanje. Glasniki tovrstnih tez so redki, a povprečnemu ušesu nič manj privlačni. Tudi Anton Komar, »ekološki ombudsman«, ki je zelo natančen pri večini zelenih vprašanj, je mnenja, da je v ozadju podnebnih sprememb predvsem denar. Svoje teze o levičarski zaroti je v Slovenijo prišel pojasniti tudi visok češki konservativni politik Václav Klaus, ki trdi, da je bolj kot podnebje ogrožena »svoboda«, do nas pa niso dospele razvpite knjige Bjørna Lomborga, v katerih se danski akademik sprašuje, ali je glede na velikanske stroške, ki so povezani s preprečevanjem globalnega segrevanja, ta problem sploh smotrno reševati prioritarno oziroma ali si kakšni drugi problemi (npr. revščina) morda zaslužijo bolj prednostno ukrepanje.

Poleg naravoslovnih knjig so se v zadnjem desetletju zgodili tudi dokumentarni filmi, kjer pa ni zaznati vidnejših ugovorov globalnemu segrevanju. Če se je v devetdesetih začel porajati razmah računalniških učinkov, ki so napovedali poplavo fantazijskih filmov, je bilo »kruti realnosti« usojeno, da se temu fenomenu postavi ob bok z dokumentarnim žanrom, ki ga je znova populariziral Michael Moore. Obrobna tema globalnemu segrevanju je tudi nafta – eno ključnih fosilnih goriv, ki naj bi sodelovalo pri ustvarjanju učinka tople grede –, ni pa skrivnost, da jo bo še v tem stoletju zmanjkalo oziroma se bo na koncu uporabljala le za letalske prevoze. Moore je že v *Fahrenheitu 9/11* razkrival Bushevo in ameriško odvisnost od nafte, zares celovito zgodbo o vzponu in bodočemu padcu črnega zlata pa nam podajajo še štirje drugi dokumentarci. Med njimi najdemo nekoliko posebni *Kdo je ubil električni avtomobil?*, v katerem so avtorji na sledi zaroti avtomobilskih in naftnih lobijev, ki jim plasma električnih vozil (še) ni v interesu.

Prav veristična narava filma oz. njegova vizualna prepričljivost je tista, ki je okoljevarstvenim sporočilom dala krila. Pristopi so različni. V *Dobi neumnosti* spremljamo prikaz današnje civilizacijske zmede in možnih posledic le-te. Film se iz leta 2055, ko »civilizacija tako rekoč ne obstaja več«, sprašuje, kaj nas je na začetku stoletja oviralo pri bolj zavzetem ukrepanju v zvezi s podnebnimi spremembami ter izpostavi nekonstruktivna razhajanja zelenih struj. Film *Climate Refugees* pa ne špekulira o prihodnosti, temveč kaže podnebne begunce po svetu in njihovo preživetveno prilagajanje novim naravnim razmeram. Ob tem moramo del katastrof, ki smo jim priča ne le v medijih, temveč tudi okrog sebe, brez dvoma pripisati rastoči poseljenosti planeta. Ljudi, ki jih je zadela narava, obravnava še *Darfur: vojna za vodo*. Besedna zveza »klimatski begunci« je v Križnarjevem besednjaku dodobra udomačena, saj je popotnik pričeval krčenju puščave in »vojni za vodo«, ki naj bi bila počelo darfurske humanitarne katastrofe. Posledice globalnega segrevanja pa se odražajo tudi na vsakodnevnih prehranskih odločitvah posameznika – metan iz živinoreje predstavlja znaten delež toplogrednih plinov –, o čemer teče beseda v dokumentarcu, kjer se oče družine denimo odloči, da bo eno leto zmanjševal svoj negativni vpliv na okolje. Doku je postal tudi knjiga, snema pa se tudi igrani film.

Med slednjimi je Hollywood serviral svetu na ducate izdelkov, ki sugestivno napovedujejo konec civilizacije, kot jo poznamo, z nekaj tovrstnimi risankami pa naslovil tudi najmlajše. »Zelena« fikcija torej ni prikazovala okoljskega aktivizma v slogu *Erin Brockovich* iz leta 2000, temveč je poetika preskočila na fantazijsko (*Avatar*), katastrofično (*2012*) in postapokaliptično plat (*Cesta*). Visoko bankabilnemu *Avatarju* je sicer treba priznati tehnično inovativnost in avtorsko domiselnost, njegov nesluteni uspeh pa je bržčas tudi posledica manka na področju zelenih igranih vsebin.

Slovenski premier je konec septembra v Združenih narodih opozarjal na resnost podnebnih sprememb, slab teden kasneje pa svoja svarila pozabil in v Trbovljah oznanil, da projekt TEŠ6 izpolnjuje

okoljevarstvene kriterije. Nekateri zeleni politiki (kolikor jih sploh je) očitajo Termoelektrarni Šoštanj, da snuje političen projekt, njeno vodstvo pa se še bolj nerazumno brani z besedami, da je projekt ekološki. Radikalni okoljevarstveniki se zavzemajo za totalen prehod na zaenkrat nezanesljive obnovljive vire, temno zelena pa zagovarja jedrsko energijo kot edini smiseln razvojni kompromis. Sindikat delavcev energetike grozi z mrkom, okoljsko ministrstvo pa državi napoveduje rast porabe energije za desetletja, ki so pred nami. In da je zmeda zares popolna, del znanosti trdi, da so tisti, ki oporekajo antropogenemu izvoru podnebnih sprememb, mastno plačani s strani lobijev nečiste energije, izjeme, ki zagovarjajo tezo, da se planet ohlaja, pa pravijo, da je v ozadju glasnega oznanjevanja podnebnih sprememb finančni tok na mlin zelene klike. Če kmalu ne bo prišlo do dokončne znanstvene razjasnitve globalnega segrevanja, ki bo povsem nedvoumno pokazala, kaj se dogaja z zemeljskim podnebjem, bo ukrepanje še naprej pičlo ali strateško zgrešeno, doba neumnosti pa že krepko v pogonu ...